

Вистината за човекот, за неговиот карактер, личност, дела... за жал, најчесто избираме да ја зборуваме и раскажуваме по неговата смрт. Танас Луловски почина неодамна во Геријатрија во скопската населба Горче Петров, по четири години физичка хендикепираност поради мозочен удар. На многумина од луѓето, студентите, колегите и пријателите кои добро го познаваа и искрено почитуваа, веројатно денес им е многу жал што не биле доволно покрај него во деновите кога му биле најпотребни. И кога и ним им беше потребен тој честит, несебичен, искрен човек со голема љубов кон животот и уметноста... човек кој на лицемерството и суетата гледаше со гнасење, поради што наидувааше на чести конфликти со многу од колегите уметници и со некои од студентите во неговите класи. Овој текст содржи сведоштва за Тане од неговите колеги и од студентите од неговата последна класа, нивните доживувања за Големиот даскал, за уметникот кој на нашата култура и уметност ѝ ги остави своите дела како непроценливо наследство...

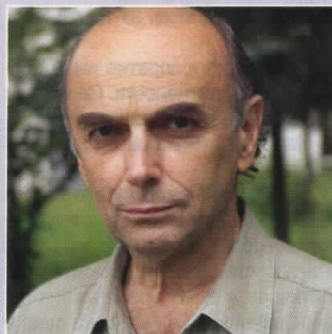
ГОЛЕМИОТ ДАСКАЛ

Д-р Владимир Величковски, ликовен критичар

ДЕЛО ШТО НЕ АФИРМИРА ВО СВЕТОТ

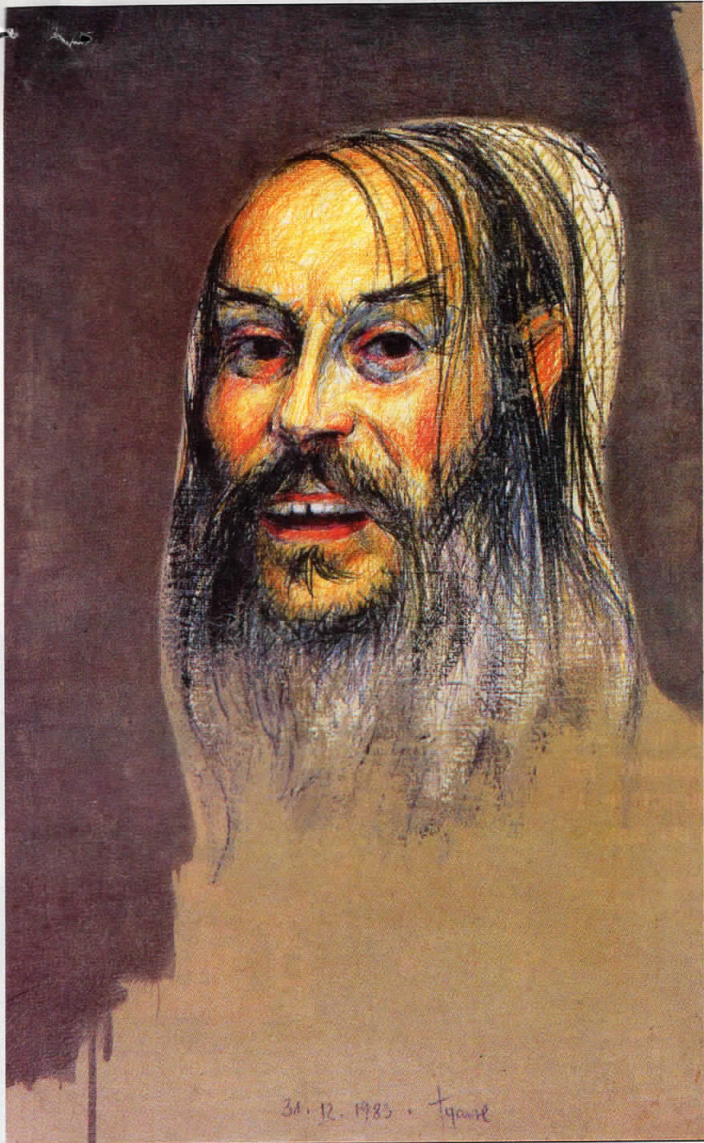
Последните видувања и телефонски разговори со Танас Луловски-Тане (1940-2006) ги имав во 2003 година, по повод изработка на еден дипломски труд и тоа во Скопје и во Охрид, каде што беше на лекување. Тогаш ги забележавме, најверојатно последните исказувања на Танас за неговиот животен пат и творештво. Тие, всушност најдоа место во монографијата (скромно опремена) што ја издаде МСУ во Скопје, една недела пред неговата физичка смрт. Уште повеќе, неговите исказувања го определија концепирањето на овој труд, кој всушност претставува реализирање на заедничката идеја да направиме монографија. Тогаш (во приватната болница во н. Аеродром во Скопје) Танас очекуваше неговите студенти да му донесат 18 грундираны платна, кои му беа потребни за остварување на еден нов концепт. Не ми е познато дали воопшто дошло до реализирање на таа идеја. Како и да е, Танас го преживувал последниот дел од својата животна драма (започната во детството со егзодусот на децата бегалци од егејскиот дел на Македонија), а јас издвоено, сè понагласено ја чувствував потребата да ја реализирам книгата-аманет до чие реализирање дојде благодарение

на заложите на Елизабета Јанковска (оддел за едукација при МСУ во Скопје). Танас беше едноставен и скроман човек, познат по своите необични размислувања (кога се интересирав за геометризмот, од корист ми беа неговите укажувања дека и самата правоаголна рамка на сликата претставува почетен момент за размислување на прашање за геометризмот во ликовната уметност), како човек кој живееше за својата уметност, како и за својата единица ќерка Јана. Тој, всушност, останува редок пример на творечката и човечка честитост, повлечен, замислен над суштината на животот и уметноста. Тој во своето творештво не правеше отстапки никому, туку го следеше исклучиво својот темперамент и уметничка природа. Танас, всушност се наоѓа во малобројната одбрана група уметнички дела, со оглед на знаењата од теоријата и историјата, може да се дефинираат како уметност. Пред неговите дела, како затворен творечки процес може да се препознае еден посебен сензибилитет кој ја дефинира неговата „специфична различност“ во однос на другите уметници. Еден критичар, по повод неговиот прецизен и деликатен цртеж, со восхит ќе извика: „Браво

маестро!”, имајќи ги на ум секако неговите концептуални и илузионистички лирски линеарни интервенции и неговата уметност во која секогаш има порака и содржина (аспекти кои авангардата ги игнорираше како можност), објективизам, како и слоеви на сеќавање и меланхолија. Танас, со високото чело и долгата ретка брада, имаше лик на пустиник и мудрец што се препознаваше на еден специфичен начин во неговото сликарство и цртеж кои во себе ги вградиле разновидните визуелни метафори на човечката минливост, на осаменост и разнебитеност (нежните глужварки, мотив на ножица, инсекти во кутивче од кибрит, забодени пеперуги, гнили калинки, уметниковите сандали, платно заввиено со газа или видено од опачина, карта на Македонија со моливчиња...) Во неговото дело, во симбиоза се споиле вештината и емоцијата, логиката и

инвенцијата. Точноста и лиризмот се неговите доблести. По повод творештвото на Луловски може да се евоцира „пофалба на раката”, да се пишува за „демонот на луцидноста”, како и за неопределеното и метафизичноста на неговиот магичен или фотореализам, за „геометријата на неговото страдање”. По академското образование во Букурешт, во 60-тите години, Танас го создаде циклусот платна (најчесто работеше во акрилни бои) во духот на лично обоена лирска или експресивна апстракција (со асоцијации на неговиот лајт-мотив на меѓа и слично). Во 70-тите години следи афирмација на предметното во вид на серија слики и цртежи со тема „слика-писмо”, „предметните импреси”, еден вид класичен концептуализам (разработувајќи го прашањето на полно и празно, на рамно и пластично, на предметно и апстрактно). Во делото на Луловски, всушност следиме една интимна приказна раскажана со интерес за димензионалната рамнина на сликата и цртежот и за предметното секогаш во единство со сенката. Зенитната визура му дала можност на уметникот по сопствено наоѓање да ги одбере и распореди ликовните елементи потсетувајќи нè на мислата на Хофманстал, кој запишал: „Длабочината треба да се сокрие. Каде? На површината”. Танас умееше да го види значењето на малите отфрлени работи во се-

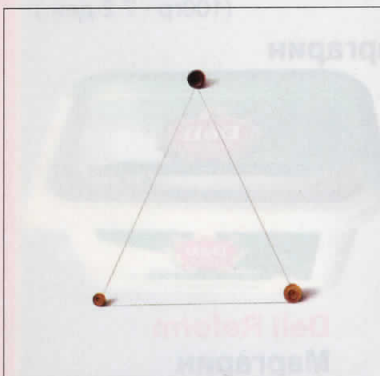
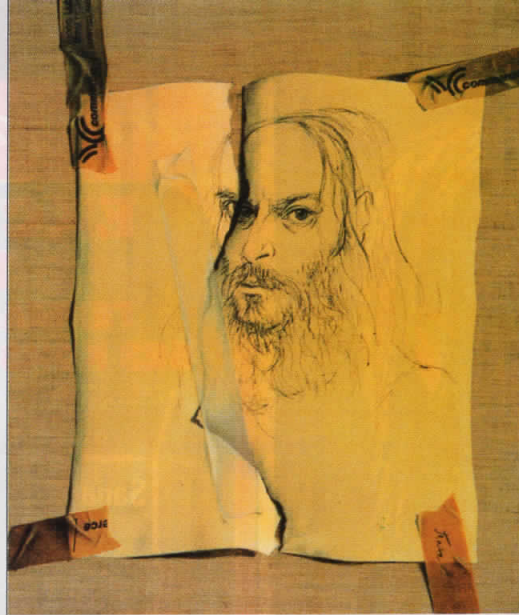
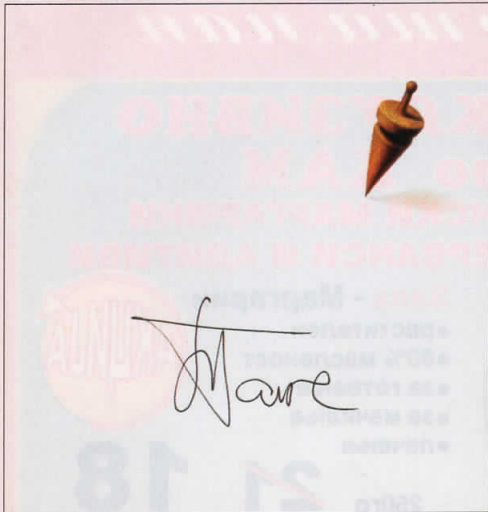

којдневието, да создаде поетска „преобразба на секојдневното“ (Артур Данто), да не потсети на неговата збиена и едноставна „хаику поезија“ (тој и самиот пишуваше поезија) на примерот на неговите извонредни цртежи од циклусот „Детски игри“. Тоа беше уметник кој умееше ликовно да размислува над проблемот на белото, за белото и црното, за мотивот на крст и секако за уметност без уметничко дело (од деконструктивистичките парафрази на „Црн квадрат на бела основа“ од К. Малевич, сè до неговите „прашалници“ за уметноста). Во нашето секавање остануваат (кај нас незабележани) деликатни цртачки интервенции врз бел лист хартија, создавајќи некаде ефект на засечување и таинственост на просторот, на пред и зад единствено споредливи со остварувањата на Л. Гонтана, Т. Шијак и други уметници...

Луловски е автор на повеќе автопортрети во кои се отсликуваат неговите продлабочени психолошки, како и концептуални интересирања. Својот лик со точен цртеж го претставувал главно во анфас, како и со мали свртувања и дистанцираност кога го замислувал во вид на „слика во слика“ и слично (предадена на листот од отворениот блок или искинат лист залепен со селотејп). Станува збор за мошне сугестивни де-

ла, проникливи автопортрети кои ќе ве вознемират и со својот израз на резигнација, меланхолија и распарчување на личност. Покрај мошне скржавото обележување во македонските медиуми, треба да се нагласи дека Танас Луловски-Тане остави впечатливо дело, пред сè според специфичниот исчекор или изведување на метафоричната преобразба на предметното или реалноста при што го задржува јазикот на метарамниште, различно од рамништето на фактите (според А. Данто), кое ќе зрачи долго со своите хумани и ликовни вредности. Станува збор за едно од малобројните остварувања во македонската уметност што не поврзуваат и афирмираат во светот.

Студентите од класата - 95-та

Студентите од класата 1995 година беа неговото мало семејство и една од ретките светли точки во неговиот живот. Скромниот, едноставен, искрен човек за нив ќе остане „Големiot даскал“. Еве ги нивните сеќавања...

ДИМИТАР СОЛАКОВСКИ: Знам дека 4-5 години се боревме со приказката. Понекогаш „приказка“ беше единствениот збор што ќе го изустеше додека се обидував од тоа што сум го мислел и работел со денови да извлечам нешто ликовно вредно, да ја пронајдам рамнотежата помеѓу наративното и ликовното. Од почеток речиси ништо не разбиравме од приказните на Тане, ама многу ни звучеа зајадливо, ги полнеше нашите глави со приказки кои друг професор би ги кажал можеби на даскалски начин и точка! А, Тане едвај го чекавме да стигне и да ни разјасни. Тој уште толку ќе ни ја зарсеше приказката и мислење, мислење... Многу ни беше интересен и го откривавме како приказка, по некој детал од неговиот живот, по некоја анегдота од страна, попатна случка. Многу подоцна; на крајот ги откривавме и неговите дела, ненаметливо од негова страна, дури и заштитнички би рекол, низ ручеците, кои со мерак ги приготвуваше за нас, и со црвено вино.

Приказките се раскажуваат во амбиент, исполнет со атмосфера, мириси, звуци... Приказката со Тане, секоја година го имаше мирисот на пролетните дождови и сонцето по нив, манастирски ноќи во кои приказката добиваше мистичност, фрески кои ни ја откриваа македонската ренесанса, митровденски слави покрај кулите на нашиот кратовски феудализам, езерски предели и баби кои нè пречекуваа со мазници, вкус на печено јаре, комбе кое одеше таму кај што немаше ни пат, а луѓето заминале, само музиката на „Анастасија“ во села со духови и неколку студенти со импресионистичка желба за сликање распркани по мариовскиот пејзаж. Тане ни ја откри уметноста таму каде што мислење дека не егзистира, но сето тоа беше дел од концептот дека уметноста е: простор, композиција и его (приказка).

Сега ми е јасно зошто до математичка педантност ги компониравме годишните изложби две недели, додека на другите им требаше два часа. Јасно ми е и каков естетски ритуал претставуваше поставувањето на неговите две последни изложби во Музеј на град Скопје и Уметничката галерија во Битола, тоа беше долго и исцрпувачко компонирање до перфекција на приказката во простор кој од конкретен станал апстрактно личен.

Како да се опише впечатокот или чувството дека сте биле дел од приказката на Тане? Всушност, приказките и не завршуваат, тие продолжуваат да се раскажуваат и прераскажуваат, да умеете да ја раскажете својата е навистина уметност.

ИВОНА ТРИЧКОВСКА: Неговата величина не дозволува да нè направи негови копии, туку внимателно го негуваше нашиот сензибилитет, нашите карактери и нашиот природен пат. Особено убави ни беа петочните анализи на Тане. Што се вели, со душа чекавме да дојде на час, да ги види нашите дела што сме ги работеле цела недела и да ни каже што мисли, да нè „прочита“. Тој ја знаеше алхемијата на нашите души! Тане нè сакаше како татко, ние бевме негово мало семејство, беше недвосмислен, искрен, се отвораше кон нас особено со приказните од детството, терајќи нè и нас да погледнеме наназад во нашето детство, во смисла да го оживееме вон тој одминат момент. Тој инсистираше на таква комуникација, на таков однос, и тоа честопати не им беше разбираливо на другите.

Никој од нас нема да ги заборава доцните ручеци што ги подготвуваше во неговиот дом. Имаше трпение да ги слуша нашите будалаштини. Со еден збор - многу нè тинтраше.

ИГОР НАСТЕВСКИ: Тане, човек-космос, апстрактен во реалноста, чист и прекрасен. Среќен што бев токму во неговата класа. Ме боли кога мислам на него.

МАРИЈА НИКОЛОСКА-НАНЕВСКА: Тане беше впечатлива личност. Изгledаше како да не се вклопува со околината, но секогаш успеваше да остави силен впечаток. Како професор успеваше својот сензибилитет да го прилагоди на нашите потреби и од нас да го извлече максимумот. Нè научи сами да ги поместуваме сопствените граници и да го посакуваме совршенството. Беше многу повеќе од професор, го имавме и како пријател. Многу прекрасни нешта и мигови немаше да ги доживееме без него. Тажно е кога неизбежноста налага разделба. Колку навистина ќе ни недостига ќе дознаеме дури сега.

АНЕТА ИВАНОВА: Секогаш знаеше да нè погоди во срж. Во моменталниот проблем на платното или надвор од него, да ни ги отвори очите за да ја видиме вистината за проблемот. Дејствуваше на нашите животи и на предавањата и во дружите надвор од часовите, особено на патувањата низ Македонија (неколкудневни колонии), почнувајќи од црквите и манастирите во околината на Скопје, Кратовските мостови, Осоговскиот манастир, Курбиново, камењата од Мариово. Ни даде задача да избереме камен, и да го опишеме. Опишувајќи го каменот се опишуваше себеси. И сето тоа со една цел; да го откриеме изворот, суштината, корените на нештата, за подобро да ги разбереме и правилно да ги оценуваме. Тане велеше: „Полесно е кога си со класата. Најтешко е кога си сам со себе“.

РАДМИЛА ОНЧЕВСКА: Тане не се запознава, туку се доживува. Првиот ден кога се собравме на неговото предавање ни рече: „Не сакам да ме викате професоре, туку Тане“. Така остана до крајот. За да го разбереме како професор и педагог, требаше прво да го запознаеме како личност, необична не само по појавата туку и по размислувањата. Се случуваше на предавањата со часови да дискутираме на една тема, за една боја, за една композиција... Тане велеше: „Не си уметник, ако не си ја видел зората“. Болеста што му се случи го хендикепираше да го продолжи своето творештво, иако тој сè уште имаше порив да слика и создава дела. На отворањето на Чифте амам, каде се постави неговиот концептуален проект, беше подготвен да дојде иако беше во многу лоша состојба, ете колку му значеше уметноста... Тане беше врвен уметник и голем човек. Тане живееше ваноговски, а заврши моцартовски!

Рубенс Корубин

ТАНЕ

Студентите му се обраќаа со ТАНЕ, колегите го ослонуваа исто, старите пријатели, но и новите познанства пак со ТАНЕ, беше неформален, директен, не прифаќаше огради и дистанци во односите со луѓето. За оние што не го виделе ќе кажам - многу личеше на некаков боемски облечен индиски гуру. Уметник со префинет занает, на кого што пошироките познавања на ликовниот јазик и вештини му овозможиле пристап во високите сфери на ликовноста, за да може да ја изрази сопствената чувствителност и мисла. Го испиша и наслика својот живот, оставајќи ни дело кое е лично и автобиографско за човековата животна желба и цел која никогаш не може, и покрај сè, докрај да се реализира... Го наслика патот на сликарот кој целиот свој живот патува, всушност се враќа, движење коешто од лесен лет минува во тешко физичко пробивање при последните чекори, за најпосле да пристигне во сонот на своето детство и можеби негово повторно раѓање. Ние се простивме од неговото тело, неговиот лик помина во сферите на вечното паметење, млад и убав, со детско и нежно срце.